

Шанідзе Олександр Дмитрович,

аспірант кафедри соціології і публічного управління,

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»,

м.Харків, Україна

ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ СОЦІОЛОГІЇ: ІСТОРИКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

GENDER RESEARCH IN UKRAINIAN SOCIOLOGY: HISTORICAL- SOCIOLOGICAL ASPECT

Область гендерних досліджень у соціології – це сфера, яка викликає безліч дебатів і критики, адже вона постійно розвивається, творчо ставлячись до своїх основ. Обговорення внутрішньої критики та динаміки уявлень про механізми виробництва гендерних відмінностей особливо важливе в контексті українського суспільства, оскільки багато сучасних світових тенденцій у дискусії з гендерної проблематики не отримують достатньої уваги в Україні. Саме тому існує нагальне та необхідне завдання – сприяти подоланню цього академічного комунікативного дефіциту та активній інтеграції молодих дослідників у транснаціональні гендерні дослідження. Тим більш, що гендерну концепцію та підхід вітчизняні науковці почали враховувати доволі запізно. Класовий підхід не передбачав дослідження особливостей жіночого та чоловічого в межах наукових дисциплін. До середини 80-х рр. ХХ ст. мало хто чув про жіночі та гендерні дослідження як самостійний науковий напрям, хоч і не можна відкидати того факту, що радянські науковці застосовували гендерний підхід (переважно соціологи, демографи, економісти, правники, щодо в дисциплін, які були тісно пов'язані з практикою), хоча вони й не визначали його як «гендерний» [1, с. 503].

Сьогодні різноманітні аспекти гендерної проблематики розглядають такі українські дослідники, як Т. Мельник, Л. Смоляр, І. Жерьобкіна, Н. Лавриненко, О. Стрельник, С. Бабенко та інші.

Відомо, що гендер – це соціальна стать, на відміну від біологічної, і продукується вона у процесі соціальної, культурної та мовної практики. Гендерні відносини є важливим аспектом соціальної організації. Основні теоретико-методологічні положення гендерного концепту засновані на чотирьох взаємопов'язаних компонентах: це культурні символи; нормативні твердження, що задають напрямки для можливих інтерпретацій цих символів і виражаються в релігійних, наукових, правових і політичних доктринах; соціальні інститути та організації; а також самоідентифікація особистості [2].

Сам термін «гендерні дослідження» використовується в широкому та вузькому трактуванні. У вузькому трактуванні він означає соціально-конструктивістське розуміння гендерних відмінностей (оскільки термін «гендер» було введено в активний науковий обіг представниками саме цього теоретичного спрямування). В широкому сенсі розглядається найпоширеніший в даний час інтегральний підхід для позначення досліджень різної теоретичної спрямованості, що включає дисциплінарні галузі гендерної соціології, психології, антропології, історії тощо [2].

У ХХ-му столітті соціум пережив цілу низку військових, політичних, соціальних та економічних потрясінь, кожне з яких змінило морально-соціальні «підвалини» суспільства до невпізнанності. Одним із аспектів «нових» модерністських змін в соціології стало явище гендеру. Такі вчені, як Т. Парсонс та Р. Столлер, у середині ХХ-го століття, працюючи з такими поняттями, як «фемінність» та «маскулінність», зробили великий науковий прорив в контексті гендерної проблематики. Саме завдяки їм вперше в історії досліджень відношень між чоловіками та жінками були поставлені питання щодо трансгендерних особистостей, а також щодо гендерних стереотипів. Так, Т. Парсонс у своїй відомій роботі «Сімейна соціалізація та процес взаємодії» (1956) приходять до висновку, що соціальні ролі чоловіка і жінки не є похідними від статі, а є наслідком соціальних очікувань [3]. Це кардинально відрізнялося від звичної для соціуму думки, що саме стать є безперечним підґрунтям для виправдання нерівності між чоловіками і жінками. Якщо, як каже Т. Парсонс: «це наслідки соціального очікування»,

то не може бути ніякої нерівності. У своїх роботах, наприклад «Стать і гендер: про розвиток мужності та жіночності» Р. Столлер вперше говорить про гендер як поняття, яке відображає біологічні, політичні, економічні та інші потреби людини, незалежно від її статі. Також слід зазначити, що так чи інакше на гендерну проблематику, звертали увагу такі вчені, як К. Маркс та Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, Ю. Хабермас та П. Бурд'є, Е. Гіденс та Н. Лукман, Г. Гарфінкель та І. Гофман тощо.

З'явившись у вітчизняних соціальних і гуманітарних студіях на початку 1990-х, термін «гендер» та пов'язана з ним проблематика набули вибухоподібного поширення і розвитку. Це пов'язано, насамперед, з тим фактом, що одним із стовпів розвитку будь-якої сучасної демократичної держави є тяжіння як на законодавчому, так і на соціальному рівнях до повноцінної свободи та рівності, у будь-якому аспекті життя людини. Гендерний аспект не є виключенням, навпаки, гендерна рівність є однією з найголовніших тем сучасної демократії, і Україна не є виключенням в цьому сенсі. Науковці соціологи збігаються думки, що у нашій країні на законодавчому рівні вже можна декларувати рівність між жінками та чоловіками (хоча це, вочевидь, не охоплює всього гендерного різноманіття), але це лише формально. На практиці, через низку укорінених в суспільній свідомості гендерних стереотипів, ми маємо все ще доволі нерівну ситуацію положення жінок та чоловіків. Перш за все, це можна пояснити тим, що розвиток соціології гендеру в Україні почався не так давно, хоча витоки цього підходу дослідники пропонують шукати ще за радянські часи. Так, дослідниця М. Воровка проводить аналіз історії розвитку гендерних досліджень в Україні – країні до часів її незалежності – що можна розглядати як витоки саме соціології гендеру. Згідно з її дослідженням, можна виділити такі етапи [4, с. 39]:

– до 1970 рр. – проблеми статевої диференціації майже не вивчалися, а нечисленні опубліковані роботи дотичні до психології статі ототожнювалися з питаннями сексуальних відносин (переважно подружніх);

– 1970–1980 рр. – поява рідкісних робіт з психології статевих відмінностей, що вважалися біологічно детермінованими;

– з 1990 років почали з'являтися дослідження, орієнтовані на вивчення власне гендерних відмінностей.

Однак із початком розвитку української вітчизняної соціології гендерне питання стає актуальним доволі повільно. Наприклад, науковець О. Резник, провів аналіз дисертаційних досліджень періоду становлення української соціології (1991 – 2013 рр.) [5]. Ознайомившись з його даними, можна дійти висновку, що серед них мала частка гендерних досліджень.

Усього у цей період часу було написано приблизно 1872 наукові праці з соціології. Хоча автор і зазначає, що природно охопити усі дисертації неможливо через низку обставин, але все ж таки ми можемо декларувати, що як мінімум 1872 праці було проаналізовано тематично, і це вже є деякий показник для встановлених нами цілей. З 1872-х дисертацій лише 22 стосувалися гендерної тематики. Це лише 3,7 %. Варто зазначити, що О. Резник не відділяє тему гендера від сексуальності. І хоча українське суспільство історично прагне справедливості, свободи, демократії та рівних прав для всіх громадян країни, у пострадянські часи, перш за все, людей хвилювали соціальні зміни, питання про те, як будувати своє майбутнє та майбутнє країни. Збираючи з уламків свою самоідентифікацію, українське суспільство прагнуло відтворити перш за все культурну та релігійну ідентичність: найбільш поширеною тематикою дисертаційних досліджень стала культура і релігія, усього 210 дисертацій, це 35 % від загальних даних. Окрім цього, можна зазначити цікавість до макросоціальних змін, усього 184 дисертації, що також пояснюється особливістю часу та змінами у суспільстві. Українське суспільство кінця 90-х початку 2000-х до того було пронизане хвилюваннями саме за країну, що питання «шлюбу та особистого життя» відходить на сам кінець поширеності дисертаційних тем, всього вісімнадцять.

Сьогодні гендерна проблематика розглядається комплексно у взаємодії соціології з іншими галузями знань. Гендерні дослідження мають місце у

політиці (гендерна політика та гендерна політологія) у державному управлінні, літературознавстві, лінгвістиці, педагогічних науках. З іншого боку, в структурі власне соціологічного знання виокремлюється гендерна проблематика на рівні спеціальних соціологічних теорій.

Таким чином, з наведених даних та прикладів можна зробити висновок, що розвиток гендерної проблематики у країнах світу та в Україні пов'язані з соціальними та культурними змінами, перш за все, з прагненням до демократії та рівноправ'я. Науковий дискурс щодо гендеру прийшов у вітчизняну соціологію та поступово розбирався науковцями лише після розпаду СРСР. І хоча українське суспільство завжди прагнуло до рівних прав будь-якої особистості, гендерна рівність стала важливим питанням лише в останні роки, коли суспільство остаточно обрало свій шлях до цінностей демократії. З точки зору соціологічного дискурсу гендерне питання все ще не таке розвинуте, як у країнах Заходу. Про це свідчать поступові кроки до вивчення гендеру і сексуальності у часи становлення вітчизняної соціології, коли в західних країнах вже розглядалися більш тонкі та новітні гендерні проблеми. Але у той же час, згідно з опитуваннями і науковими доробками, на законодавчому і політичному рівні ми можемо бачити поступове прагнення до гендерної рівності, задеклароване, але по факту все ще відсутнє. З кожним роком такі показники гендерної рівності, як наприклад, гендерна рівність чоловіків і жінок зростають, а соціологічні науки пропонують все нові і нові погляди на це питання.

Список використаних джерел

1. Основи теорії гендеру: навчальний посібник. Київ: «К.І.С.», 2004. – 536 с.
2. Собецька Н. Комунікативні стратегії гендерного спілкування. *Сучасні тенденції у сфері лінгвістики, мовної комунікації та методики викладання іноземних мов* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 18–19 трав. 2016 р.). Тернопіль : Астон, 2016. С. 220–223.
3. Family, Socialization and Interaction Process / TalcottParsons , RobertF. Bales, JamesOlds, MorrisZelditch, PhilipE. Slater. London : Routledge, 1998. 488 p.

4. Воровка М. Основні періоди розвитку теорії і практики формування гендерної культури студентства в Україні в 60-ті роки ХХ – початку ХХІ століть. *Наукові записки: педагогічні науки*. 2017. Вип. 150. С. 39–43.

5. Резнік О. С. Тематика кандидатських і докторських дисертацій по соціології в Україні (1990–2013). *Український соціум*. 2014. №2. С. 108–120.

Шляхта Анастасія Юрївна,

магістрантка кафедри менеджменту та бізнесу,
Харківський національний економічний університет
ім. Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ШЛЯХОМ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

MANAGERIAL DECISION MAKING BY ENTERPRISE RISK ASSESSMENT

Abstract. Risk impact on the activities of the organization was analyzed. Recent management science approaches applied to critical risk management fields were noted. An optimal model of decision-making process management in conditions of uncertainty and risk was developed.

Key words: decision-making, uncertainty, risk, business, enterprise risk management.

Анотація. Проаналізовано вплив ризику на діяльність організації. Були зазначені новітні наукові підходи, що застосовуються до критичних сфер управління ризиками. Розроблено оптимальну модель управління процесом прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику.

Ключові слова: прийняття рішень, невизначеність, ризик, бізнес, управління ризиками підприємства.

Actuality of the topic. Adaptation of enterprises to constantly changing conditions is one of the main tasks of ensuring sustainable development of the